

РОЗДІЛ 1

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

I МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.5(075.8)

Краснодєд Т. Л.
Попова Т. В.

Таврійський державний агротехнологічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

У статті виявлено об'єктивну необхідність дослідження зовнішньої торгівлі України. Проведено цифровий аналіз показників торгівлі України предметами та послугами. Викладено результати прогнозування обсягів експорту та імпорту товарів і послуг України. Охарактеризовано перепони та перспективи розвитку ефективної зовнішньоторговельної діяльності. Виявлено напрями стимулювання експортно орієнтованого виробництва та зменшення рівня імпортозалежності в Україні. Наведено напрями вдосконалення експортно-імпоротної структури продукції АПК в контексті підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку товарів та послуг.

Ключові слова: зовнішня торгівля, світовий ринок, експорт, імпорт, торговельне сальдо, імпортозалежність, конкурентоспроможність, експортний потенціал, прогнозування, перспективи.

Постановка проблеми. Сьогодні розвиток зовнішньої торгівлі України відбувається під тиском інтеграційних світових тенденцій та економіко-політичної кризи всередині самої держави. Зовнішньоторговельна діяльність в окремих галузях економіки перебуває на стадії гальмування та потребує негайного застосування стратегічних напрямів розширення експортно орієнтованого виробництва. Тому визначення перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України та шляхів нарощування експорту в контексті підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку товарів та послуг сьогодні є актуальною темою для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних та практичних аспектів зовнішньої торгівлі України товарами та послугами займалися багато науковців. Теоретичні основи зовнішньої торгівлі добре висвітлені в підручниках та посібниках таких авторів, як М.І. Барановська, В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня, Ю.Г. Козак, В.К. Лебедева, Н.С. Логвінова, Є.В. Савельєв, Т.М. Циганкова. Серед сучасних економістів-дослідників та аналітиків слід назвати О.В. П'янкову та О.С. Ралко, які висвітлювали проблематику структурних змін та пріоритетів у контексті зовнішньої торгівлі України. Сучасні масштаби, структуру й тенденції зовнішньої торгівлі України детально вивчав А.О. Задоя. С.О. Кулицький розглядав питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі, її стан, проблеми та перспективи. Водночас реалії та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі країни вивчали В.П. Далик та Н.І. Дуляба. Н.І. Калюжна розкривала методологію дослідження зовнішньої торгівлі України.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас для формування перспектив розвитку зовнішньої торгівлі доречно проаналізувати тенденції зміни показників зовнішньої торгівлі в майбутньому, застосовуючи інструменти прогнозування. Окремі елементи такого аналізу висвітлено в цьому дослідженні.

Мета статті полягає в аналізі та прогнозуванні показників зовнішньої торгівлі України, а також виявленні перспектив нарощування експорту та зниження імпортозалежності України в контексті

зміцнення її конкурентоспроможності на світовому ринку товарів та послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз основних показників зовнішньоторговельної діяльності України проведено на основі статистичних даних Держкомстату України за 2015–2017 рр. [6–7].

Аналізуючи загальний вартісний обсяг експорту та імпорту товарів і послуг в Україні, можемо відзначити наявність як позитивних, так і негативних тенденцій. Наприклад, у 2017 році всього товарів та послуг відносно попереднього 2016 року було експортовано та імпортовано на 16,6% та 23,6% більше відповідно. У грошовому виразі це збільшення склало 7 466, 8 та 10 509,5 млн. дол. Водночас кілька років тому, навпаки, у 2015 році відносно попереднього 2014 року спостерігалось зменшення обсягів експорту та імпорту на 27,0% та 29,3% відповідно. Отже, маємо зростання експортних можливостей України та виникнення додаткової потреби в імпортованих товарах.

Якщо поглянути на вартісні обсяги загального експорту та імпорту України за інтеграційною спрямованістю, то можна побачити, що питома вага країн СНД як експорту, так і імпорту у загальному його обсязі перебуває в середньому на рівні 20,0% та 23,0%. Водночас у 2017 році спостерігається зростання вартісних обсягів експорту та імпорту відносно попереднього року на 9,5% та 31,5% відповідно, або 921,8 і 2 891,2 млн. дол. В обох попередніх роках тенденція, навпаки, є від'ємною: обсяги експорту та імпорту по країнах СНД зменшувались. Середня питома вага експорту та імпорту інших країн у загальному його обсязі за 2015–2017 рр. становить в середньому 78,0% та 77,0% відповідно. По групі «інші країни світу» також спостерігається зростання як експорту, так і імпорту відносно попереднього періоду тільки у 2017 році (18,5% та 21,6% відповідно, або на 6 545,0 та 7 618,3 млн. дол.). Питома вага країн ЄС у загальному вартісному обсязі експорту та імпорту товарів і послуг за останні три роки в середньому становила 35,4% та 42,8% відповідно. У 2017 році по цій групі країн експорт та імпорт зросли на 27,4% (4 330,1 млн. дол.) та 19,3% (3 771,5 млн. дол.). В попередніх роках

спостерігалися тенденції як до зменшення, так і до зростання цих показників.

Таким чином, слід відзначити, що у 2017 році експортно-імпортна діяльність України з огляду на коливання вартісних показників була трохи активнішою за попередні роки. Загалом обсяг експорту товарів в Україні за 2015–2017 рр. становив 117 753,5 млн. дол., що у 3,9 разів більше за експорт послуг. Імпорт товарів в Україні за цей самий період склав 126 373,4, що в 7,7 разів більше за імпорт послуг.

Вартісний обсяг експорту та імпорту продукції та послуг є одними з основних показників зовнішньої торгівлі України. Тому під час аналізу вартісних показників експорту та імпорту продукції та послуг з метою формування перспектив розвитку зовнішньої торгівлі доречно проаналізувати тенденції їх зміни в майбутньому, застосовуючи інструменти прогнозування.

Прогнозні дані розраховано на базі даних 2012–2017 рр. на найближчу перспективу, на наступні шість років (2018–2023 рр.). Для цього нами використано лінійний метод прогнозування. Прогнозування динаміки показників здійснено за допомогою методу Брауна, який ґрунтується на визначенні наступних у часі значень прогнозного показника з урахуванням ступеня впливу попередніх рівнів. Часові ряди описуються лінійним трендом [2].

Отже, прогнозні моделі експорту та імпорту товарів та послуг за результатами зовнішньоторговельної діяльності України на 2018–2023 рр., які представлена на рис. 1 та описані лінійним трендом Брауна, мають такий вигляд:

$$Y = 42873,01 + 1969,538 L \text{ (прогнозний експорт товарів та послуг з України);}$$

$$Y = 44120,83 + 1146,014 L \text{ (прогнозний імпорт товарів та послуг в Україну).}$$

В результаті розрахунків прогнозних значень експорту та імпорту товарів та послуг по результатах зовнішньоторговельної діяльності України виявлено, що в прогнозованому періоді намічається загальна спрямованість щодо їх ймовірного зростання.

Слід брати до уваги, що прогнозні показники мають ймовірнісний характер, а розрахунок похибок за лінійного прогнозування за системою рівнянь Брауна свідчить про відхилення показників в середньому на 1,5–2,5%.

Сьогодні українську державу оточує низка певних негативних обставин, що примушують країну змінювати зовнішньоторговельну політику з метою зміцнення конкурентоспроможності на світовому ринку товарів та послуг. Дія таких факторів обумовлює кризовий стан зовнішньої торгівлі України та створює перепони для її повноцінного перспективного розвитку.

Сьогодні до таких бар'єрів виходу з кризової ситуації, що склалась у зовнішньоторговельній діяльності нашої країни, слід віднести такі обставини:

- державна політика сьогодні не сприяє розвитку зовнішньої торгівлі, оскільки держава недостатньо підтримує вітчизняних експортерів, які власними зусиллями не спроможні охоплювати нові галузеві сегменти світового ринку товарів та послуг; майже не працює дотаційна система, відсутнє податкове стимулювання, нерозвинуте пільгове кредитування тощо;

- українське виробництво не забезпечене вливанням капіталу, навіть вітчизняного, який, на жаль, сьогодні вивозиться за межі України; внаслідок цього чимало виробників не працюють на повну потужність, вітчизняні підприємства не здатні виробляти високі експортні обсяги продукції;

- зовнішній ринок не сприймає українську продукцію, насамперед за якістю, внаслідок чого вона неконкурентоспроможна та не забезпечена попитом на відповідних галузевих ринках світу;

- в кризовому стані перебуває сільське господарство України, зокрема тваринницький підкомплекс, що є основою значної частки промислової продукції, що йде на експорт; через це в країні не тільки не досягнута продовольча безпека, але й втрачені експортні можливості, зростає залежність від імпортованих харчових продуктів;

- депресивні тенденції в економіці країни, які охопили практично всі сфери її народногосподар-

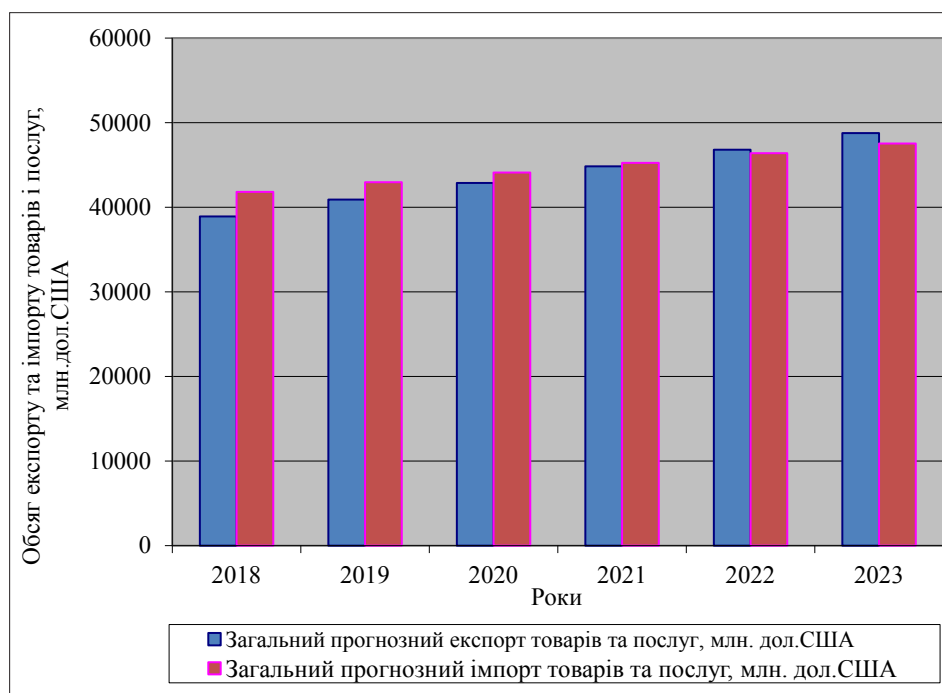

Рис. 1. Лінійний прогноз Брауна, що описує майбутню тенденцію зміни обсягів експорту та імпорту товарів і послуг по Україні

ського комплексу, обумовили зростання економічних ризиків у великотоварному виробництві, внаслідок чого в країні зростає імпортозалежність від імпортованих товарів продовольства та побуту.

Науковці та практики виділяють різні перспективні напрями розвитку зовнішньої торгівлі, які мають сьогодні найбільше значення для України.

На думку автора, перспективний розвиток зовнішньої торгівлі також цілком можливий. Його зміст полягає в поєднанні інструментаріїв зниження рівня імпортозалежності суб'єктів української економіки та стимулювання вітчизняного експорту за умови всебічної підтримки держави, зокрема суб'єктів-експортерів товарів та послуг.

Основні інструменти зниження рівня імпортозалежності суб'єктів української економіки можна за ознакою суб'єктності поділити на три групи:

1) з боку виробників такими інструментами є досягнення ними державних та наближення до міжнародних стандартів, вироблення доброякісної продукції і надання висококваліфікованих послуг, формування адекватного співвідношення ціни та якості власної продукції;

2) з боку держави – посилення політики протекціонізму, вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема митного законодавства, надання податкової, кредитної та іншої допомоги експортерам, сприяння формуванню ринкової рівноваги шляхом проведення державної галузевої політики, запровадження ефективної системи державного страхування економічних ризиків експортерів;

3) з боку споживачів – формування сукупного попиту переважно на продукцію вітчизняних виробників, висування жорстких вимог до якості продукції, що споживається.

Основними інструментами стимулювання експорту з території України як з боку виробників, так і з боку державних органів на сучасному етапі є:

- запровадження політики залучення іноземних інвестицій до сучасного виробництва в контексті його інтенсифікації;

- національні капіталовкладення в технічне переозброєння експортно орієнтованих виробничих потужностей та диверсифікацію виробництва;

- спрямування фінансово-економічних зусиль у галузі народного господарства зі стрімко спадаючими обсягами експортованої продукції;

- стимулювання виробництва експортної продукції з високими обсягами попиту на світовому ринку;

- підсилення політики реєміграції кваліфікованої та висококваліфікованої робочої сили, уникнення «витіку мізків», створення нових робочих місць;

- налагодження роботи спеціальних інституцій для експортно-митного оформлення операцій ЗЕД, стандартизації та сертифікації продукції вітчизняних експортерів, а також допомога в урегулюванні відповідних нормативно-правових питань;

- вливання різних форм державних фінансових потоків в експортно орієнтоване вітчизняне виробництво та політика «грошової» підтримки шляхом удосконалення фінансово-кредитних і податково-дотаційних механізмів;

- сприяння вільному доступу суб'єктів вітчизняної економіки до статистично-економічних джерел інформаційних ресурсів по національній та зовнішній торгівлі України, організація відповідних інформаційних банків;

- сприяння формуванню суспільного мислення всіх суб'єктів вітчизняної економіки щодо забезпечення загальнодержавного добробуту шляхом реалізації високого експортного потенціалу країни та необмежених власних можливостей тощо.

Зниження рівня імпортозалежності суб'єктів української економіки та нарощування експортного потенціалу сьогодні мають бути супроводжені оптимізацією експортно-імпоротної структури товарів та послуг.

За таких умов слід зосередити увагу на вдосконаленні експортно-імпоротної структури продукції АПК в контексті підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку товарів та послуг. Сільське господарство – найголовніша сфера народногосподарського комплексу аграрної України, яка забезпечує експортерів та суб'єктів національного ринку давальницькою сировиною. Від розвитку аграрної сфери та оптимізації її експортно-імпоротної структури товарів та послуг значною мірою залежить місце України на світовому ринку. Сьогодні перш за все цей процес потрібно розпочинати з нарощування обсягів продукції АПК.

До шляхів нарощування обсягів експорту як удосконалення експортно-імпоротної структури продукції АПК в контексті підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку можна віднести вжиття низки заходів, спрямованих на забезпечення сільськогосподарського виробництва необхідним фінансуванням, матеріально-технічною базою; створення гідної інфраструктури на всіх рівнях виробництва та реалізації продукції; впровадження сучасних інноваційних технологій; вжиття заходів з державного стимулювання експорту та підтримки проблемних, зокрема м'ясо-молочних, галузей виробництва; залучення іноземних інвесторів та створення механізму «доступного» кредитування тощо.

Згідно з дослідженнями авторів модель удосконалення експортно-імпоротної структури сільськогосподарської та продовольчої продукції в контексті підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку виглядає так (рис. 2).

Висновки. Таким чином, прогнозні тренди експортно-імпоротної діяльності України мають позитивний нахил, проте з огляду на попередні тенденції існує ймовірність відхилення від майбутнього зростання обсягів зовнішньої торгівлі. Водночас аналітики, науковці та практики засвідчують наявність зовнішньоторговельного потенціалу країни. Тому для її перспективного розвитку в Україні потрібні стратегічні перетворення в національній зовнішньоторговельній політиці.

Сьогодні існує низка перепон та бар'єрів виходу з кризової ситуації, що охопила зовнішню торгівлю України, від відсутності достатньої кількості капіталовкладень для виробництва експортно орієнтованих обсягів товарів та послуг до неприйняття української продукції на світовому ринку.

Перспективним напрямом розвитку зовнішньої торгівлі України є застосування інструментів нарощування експортних обсягів товарів і послуг та зменшення імпортозалежності країни, зокрема по товарах. При цьому повинна відбуватись оптимізація структури експорту та імпорту з акцентом на зменшення обсягів останнього.

Нарощування обсягів експортної аграрно-промислової продукції є головним шляхом підвищення рівня конкурентоспроможності на відповідному світовому ринку та має велике значення для розвитку зовнішньої торгівлі України. Підвищувати рівень конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та нарощувати обсяги експорту продукції слід на всіх рівнях господарювання, в декілька етапів, а саме від досягнення стабільності в матеріально-технічній базі до формування раціональної маркетингової концепції на світовому ринку.

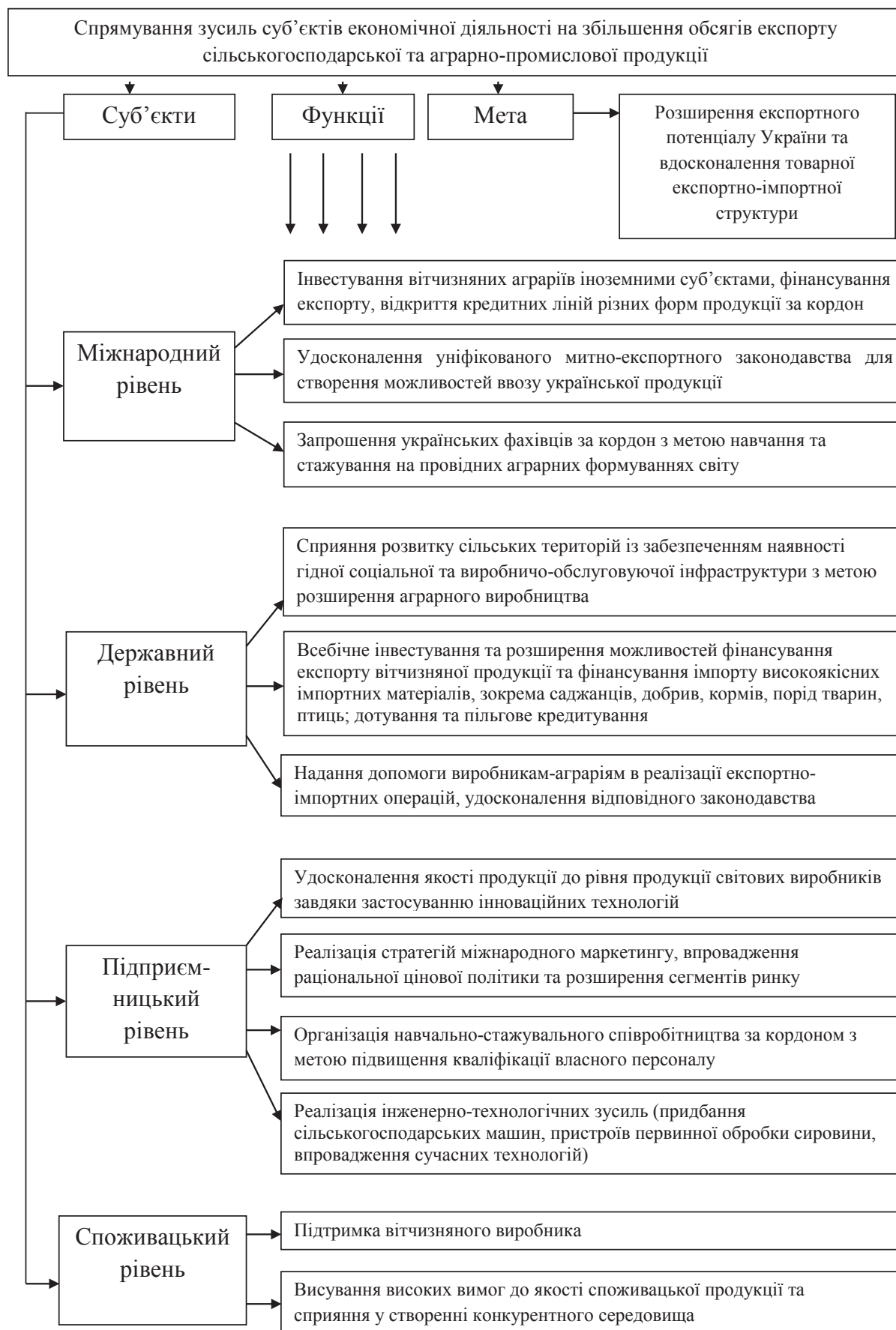

Рис. 1. Модель удосконалення експортно-імпоротної структури сільськогосподарської та продовольчої продукції в контексті підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку

Джерело: дослідження та пропозиції авторів

Список використаних джерел:

1. Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. та ін. Міжнародна економіка: підручник / за ред. А.О. Задой, В.М. Тарасевича. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
2. Чистов С.М., Никифоров А.Є., Куценко Т.Ф. та ін. Державне регулювання економіки: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2000. 316 с.
3. Калюжна Н.І. Зовнішня торгівля України: методологія дослідження. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1. С. 16–31.
4. Кулицький С.О. Зовнішня торгівля України: стан, проблеми й перспективи. Україна: події, факти, коментарі. 2018. № 9. С. 81–93. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr9.pdf>.
5. П'янкова О.В., Ралко О.С. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів. Економіка і суспільство. 2016. Вип. 5. С. 65–71.
6. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2016 році: стат. зб. / за ред. А.О. Фризоренко. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 187 с.
7. Україна у цифрах – 2017: стат. зб. / за ред. І.Є. Вернера. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 241 с.

Краснодод Т. Л.

Попова Т. В.

Таврический государственный агротехнологический университет

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ

Резюме

В статье выявлена объективная необходимость исследования внешней торговли Украины. Проведен цифровой анализ показателей торговли Украины предметами и услугами. Изложены результаты прогнозирования объемов экспорта и импорта товаров и услуг Украины. Охарактеризованы препятствия и перспективы развития эффективной внешнеторговой деятельности. Выявлены направления стимулирования экспортно ориентированного производства и уменьшения уровня импортозависимости в Украине. Приведены направления совершенствования экспортно-импортной структуры продукции АПК в контексте повышения конкурентоспособности Украины на мировом рынке товаров и услуг.

Ключевые слова: внешняя торговля, мировой рынок, экспорт, импорт, торговое сальдо, импортозависимость, конкурентоспособность, экспортный потенциал, прогнозирование, перспективы.

Krasnodod T. L.

Popova T. V.

Tavria State Agrotechnological University

PERSPECTIVES OF UKRAINIAN INTERNATIONAL TRADE DEVELOPMENT

Summary

The article focuses on the study of Ukrainian international trade. The analysis of trade indicators in Ukraine was carried out. The results of forecasting export and import of goods and services in Ukraine are given. The obstacles and prospects of effective international trade activities are outlined. The ways of export-oriented production stimulation and reduction of import dependence of Ukraine are proposed. The directions of the export-import structure improvement of agricultural products in the context of increasing Ukrainian competitiveness on the world market are presented.

Key words: international trade, world market, export, import, trade balance, import dependence, competitiveness, export potential, forecasting, prospects.